

Nr 105.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303); given Stockholms slott den 9 mars 1951.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

F ö r s l a g

till

L a g

**om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947
(nr 303).**

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947¹, vilken jämlikt lag den 12 maj 1950 (nr 174) gäller till och med den 30 juni 1951, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1952.

¹ Senaste lydelse av 2 § se 1948: 408.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)* och anför därvid följande.

Inledning.

Nu gällande prisregleringslag utfärdades den 30 juni 1947 och trädde i kraft den 1 juli samma år. Lagen gällde ursprungligen till och med den 30 juni 1948 men har därefter successivt förlängts, senast genom lagen den 12 maj 1950, nr 174. Enligt sistnämnda lag har prisregleringslagen erhållit fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1951.

Beträffande det närmare innehållet i prisregleringslagen må följande här nämnas.

Enligt den inledande bestämmelsen i 1 § prisregleringslagen erfordras, för att lagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, att särskilt förordnande därom meddelats. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, dock att, när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Konungen. Genom kungörelse den 30 juni 1947 (nr 304) meddelade Konungen med riksdagens samtycke förordnande, varom nyss är sagt, att gälla från och med den 1 juli 1947 tills vidare. Förordnandet är alltjämt gällande.

I 2 § äro vissa definitioner upptagna. Sålunda stadgas i nämnda paragraf, *att* med tjänst avses sådan tjänst som någon, yrkesmässigt eller eljest, såsom företagare utför åt annan, *att* lika med utförande av tjänst skall anses dels utövande av sådan hotell- eller pensionatörrelse, som omfattar minst nio för gästers härbärgerande avsedda rum, dels ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet samt *att* lika med försäljning av förnödenhet

skall anses överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rättighet att å fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

Enligt 3 § första stycket äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer fastställa visst pris, som provas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av viss tjänst. I andra stycket föreskrives, att normalpris icke må överskridas med mindre säljaren eller företagaren erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt normalpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

I 4 § stadgas att om någon till offentlig myndighet gjort särskild *utfästelse* beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försälas eller viss tjänst utföras, eller eljest beträffande den ordning, i vilken försäljning må ske eller tjänsten utföras, priset icke må överskridas eller utfästelsen eljest frångås med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

I 5 § finnas vissa stadganden om s. k. *tvångskartellering* m. m.

Bestämmelser angående *prisstopp* meddelas i 6 §. Sålunda stadgas i 6 § 1 mom. första stycket, att Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller som frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenheten eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat. Därest efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse skett av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som med föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga. Enligt andra stycket i samma moment må föreskrift om prisstopp meddelas att gälla för viss tid, högst sex månader. Då skäl därtill äro må prisstoppet förlängas, varje gång för högst sex månader. Den som meddelat föreskrift om prisstopp äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till prishöjning.

Vidare stadgas i 6 § 2 mom., att om prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst och priset därefter finnes vara högre än som kan anses skäligt, Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna om skälig sänkning av priset. Sådant förordnande må jämväl meddelas beträffande allenast viss säljare eller företagare. Förordnandet gäller under den tid prisstoppet är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

Enligt 7 § äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att viss förnödenhet icke må försälas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre priset å förnödenheten eller tjänsten *godkänts* av myndighet som Konungen bestämmer. Sådant föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss säljare eller företagare. God-

känt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten. Har pris godkänts på sätt nyss sagts och inträda därefter sådana på prisbildningen inverkan förhållanden att priset skäligen bör sänkas, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna om sådan prissänkning. Dylikt förordnande må jämväl meddelas beträffande allenast viss säljare eller företagare.

I 8 § meddelas ett allmänt förbud mot *prisocker* och 9 § innehåller bestämmelser om s. k. *kombinationsavtal*. Vidare meddelas i 10 § föreskrifter om viss uppgiftsskyldighet. Enligt 11 § äger myndighet som Konungen bestämmer meddela vissa föreskrifter rörande anslag med prisuppgifter m. m. I 12—14 §§ äro ansvarsbestämmelser upptagna och i 15, 17 och 18 §§ meddelas vissa processuella föreskrifter.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av prisregleringslagen ha av Kungl. Maj:t meddelats genom kungörelse den 30 juni 1947 (nr 305). Denna kungörelse gällde ursprungligen till och med den 30 juni 1948 men har sedermera successivt förlängts, senast genom kungörelsen den 12 maj 1950, nr 175, för tiden till och med den 30 juni 1951.

Bestämmelser rörande allmänt prisstopp ha utfärdats dels av statens priskontrollnämnd den 31 oktober 1942 dels ock av Kungl. Maj:t genom kungörelser den 4 juni 1943, nr 310, den 25 maj 1945, nr 209, och den 30 juni 1947, nr 306. Sistnämnda kungörelse, som trädde i kraft den 1 juli 1947 samt gällde till och med den 31 december samma år, har därefter successivt förlängts, senast genom kungörelsen den 22 december 1950, nr 666. Enligt sistnämnda kungörelse har 1947 års kungörelse erhållit fortsatt giltighet tills vidare för tiden till och med den 30 juni 1951. Prisstoppdagen är i flertalet fall den 31 oktober 1942.

Vidare må nämnas, att Kungl. Maj:t den 29 december 1949 utfärdat vissa föreskrifter angående lönsamhetsberäkningar i prisärenden.

Riktlinjerna för den prisreglerande verksamheten.

I detta sammanhang torde jag få lämna en redogörelse för frågan om riktlinjerna för den prisreglerande verksamheten.

Genom beslut den 31 mars 1950 anbefalldes Kungl. Maj:t statens priskontrollnämnd och övriga myndigheter med prisreglerande uppgifter att tills vidare under år 1950 vid utövandet av sin prisreglerande verksamhet iakttaga i beslutet angivna riktlinjer. Dessa riktlinjer grundades på förslag framlagda av den i december 1948 tillkallade förhandlingsdelegationen för utarbetande av direktiv för priskontrollen. De av Kungl. Maj:t genom nämnda beslut fastställda riktlinjerna framgå av *Bihang* till detta protokoll.

Mot slutet av förra året utarbetades inom handelsdepartementet en *promemoria* angående den prisreglerande verksamheten efter utgången av 1950, innefattande förslag till nya riktlinjer för denna verksamhet.

I promemorian erinrades inledningsvis om att de direktiv, som gällt för prisregleringen under år 1950, i huvudsak voro utformade med hänsyn till de särskilda betingelser som inkomststabiliseringen och den därtill anslutna subventionspolitiken inneburit. I och med den nya rörlighet på pris- och inkomstområdet, som kom att inträda kring årsskiftet 1950/51, hade dessa särskilda betingelser bortfallit. Samtidigt hade en påtaglig förändring skett i den allmänna ekonomiska situationen inom landet, vilket krävt en omställning av den ekonomiska politiken. I detta läge hade även förutsättningarna för statsmakternas övervakning av utvecklingen på prisområdet blivit i viss mån andra än dem som förelegat, när de nuvarande riktlinjerna för priskontrollen uppdragits.

I promemorian uttalades vidare, att den ändrade situationen främst sammanhänge med den omsvängning av det internationella konjunkturläget, som blivit en följd av den världspolitiska utvecklingen. Med den starka anknytning till utlandsmarknaden, som utmärkte det svenska näringslivet, hade det ekonomiska läget inom landet snabbt rönt inverkan av den inflationsartade tillspetsningen av den internationella konjunkturen. I det uppkomna läget måste den ekonomiska politiken inriktas på att bevara den samhällsekonomiska jämvikten och motverka tendenserna till balansrubbing. Ett villkor härför var, att efterfrågan i samhället hölls inom gränserna för de reala resurserna, så att utrymme ej skapades för en självständig inhemsk prisstegringskonjunktur. Huvudlinjerna för en sådan politik hade redovisats i propositionen nr 255 till 1950 års riksdag.

I promemorian underströks, att strävandena att genom en begränsning av de förutsedda efterfrågeökningarna upprätthålla jämvikten mellan de produktiva resurserna och anspråken på dessa måste stödjas av direkta ingripanden på prisområdet. Tidpunkten för den definitiva avvecklingen av priskontrollen måste därför förskjutas längre fram i tiden än som tidigare syntes nödvändigt.

I det rådande läget var det icke möjligt att genom priskontroll hindra utifrån kommande prisstegringar att slå igenom i den svenska prisnivån. De lönehöjningar, som inträdde med utgången av år 1950, torde icke heller kunna undgå att framkalla prisstegringar trots att pågående rationalisering och andra förhållanden kunde antagas ha skapat utrymme för höjda löneutgifter utan prisstegring. Huvuduppgiften för priskontrollen blev under dessa förhållanden närmast att tillse, att inflationstendenserna utomlands icke uppammade spekulativt betonade prisstegringstendenser inom landet, vilka gävo upphov till en sekundär uppdrivning av den svenska prisnivån. Särskilda problem uppstodo genom de spänningar på hemmamarknaden, som de stigande export- och importpriserna i vissa fall kunde medföra.

De uppgifter som sålunda kommo att åvila priskontrollen under den närmaste tiden voro viktiga och svåra. Den prisreglerande myndigheten måste vaksamt följa utvecklingen och ingripa vid spekulativa prisrörelser, innan dessa nått sådan styrka att de blevo svåra att bemästra. Prisregleringsverksamheten borde härvid i första hand inriktas på varor och tjänster, som

med hänsyn till konkurrensförhållanden och prispolitiska synpunkter i övrigt kunde sägas vara av betydelse för prisutvecklingen. En sådan inriktning av prisregleringen fick dock icke drivas så långt, att risker för snedvridning av prisstrukturen uppkommo. Det måste därför förutsättas, att möjligheter bibehöllas för att åter utsträcka prisregleringen till ett vidare fält, därest dylika tendenser skulle framträda. Över huvud torde det få förutskickas, att priskontrollen handhades med smidighet och anpassades till lägets skiftande krav.

Med utgångspunkt från anförda synpunkter samt på grundval av vissa överläggningar med företrädare för olika näringsorganisationer upprättades inom handelsdepartementet ett utkast till direktiv för den prisreglerande verksamheten efter utgången av 1950 av den lydelse som framgår av *Bihang* till detta protokoll.

Till förslaget olika punkter voro knutna vissa kommentarer av i huvudsak följande lydelse.

De för år 1950 gällande direktiven äro direkt anknutna till den mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer träffade överenskommelsen om lönestabilisering och strävandena att nå inkomststabilisering och i direktiven eller kommentarerna till dem finnas regler och uttalanden som hänföra sig till löne- och inkomststabiliseringen. Således återfinnes i punkt 1 en hänvisning härtill, punkt 6 är helt uppbyggd på stabiliseringen och av kommentaren till punkt 7 framgår, att densamma får ses mot bakgrunden av stabiliseringspolitiken. Med hänsyn till att en återgång till fria lönerörelser avses skola ske efter utgången av innevarande år böra de regler och uttalanden som anknyta till löne- och inkomststabiliseringen utgå. I enlighet härmed har viss omformulering av punkt 1 skett i departementsutkastet; punkten 6 i dess nuvarande lydelse och punkten 7 ha utgått. I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för motiveringarna till ändringarna respektive varför ändringar icke vidtagits å de skilda punkterna.

2. En höjning av den allmänna kostnadsnivån under nästa år kan förutses såväl på grund av höjda råvarukostnader som höjda löner. I ett sådant läge torde prisstoppet böra bibehållas. Om så icke skulle ske, måste man säkerligen räkna med större prisstegringar än om prisutvecklingen underkastats kontroll. Den under 1950 beträdda vägen att från prisstoppet undantaga vissa varor och tjänster synes dock icke böra frånträdas, om förutsättningar härför föreligga. Prisstoppsdagen är oförändrad.

3 och 4. Dessa punkter reglera förutsättningarna för medgivande till prishöjning. Enligt punkt 3 måste »vederbörligen granskad kostnads kalkyl» och enligt punkt 4 »verkställd lönsamhetsberäkning» föreligga för att prishöjningar skola kunna medgivas i de i respektive punkter angivna fallen. Det har från skilda håll framhållits, att priskontrollnämnden med säkerhet kommer att bli överhopad med ansökningar om prishöjningar på grund av inträffande lönestegringar. Med de nuvarande kraven på utredning om kostnadsstegringarnas betydelse — »kostnads kalkyler» resp. »lönsamhetsundersökningar» — skulle det kunna betvivlas att priskontrollnämnden blir i stånd att avgöra alla frågor så snabbt som är önskligt. Det kunde därför ifrågasättas, om man icke borde söka någon annan väg av enklare beskaffenhet för att behandla det ökade antalet ärenden.

I princip synas de regler som återfinnas i punkterna 3 och 4 allttjämt böra gälla. För att undvika den nyss antydda anhopningen av ärenden hos priskontrollnämnden med krav på nästan omedelbart avgörande, har diskute-

rats en väg, som innebär, att de löneökningar, som olika företag eller, då det gäller gross- och detaljhandeln, branschen får vidkännas, automatiskt skulle få medföra en däremot svarande prishöjning å produkterna. Förutsättning härför skulle emellertid vara att anmälan om prishöjningen göres hos priskontrollnämnden. Denna skulle efter erhållen anmälan skyndsamt pröva, huruvida de genomförda höjningarna kunde anses berättigade med hänsyn till reglerna i punkterna 3 och 4. Om så ej vore fallet, skulle prishöjningen få återtagas eller reduceras. I den mån klarhet vid ärendenas prövning icke erhållits om huru stora lönehöjningarna blivit, skulle man kunna tänka sig att de av arbetsgivarna från början accepterade höjningarna finge tagas som utgångspunkt för prishöjningar. Dessa övergångsbestämmelsers giltighet skulle vara beroende av löneavtalsförhandlingarnas gång. Sedan resultaten av dessa föreligga, skulle de generella reglerna ånyo träda i tillämpning.

Från priskontrollnämndens sida har i anslutning till detta förslag framhållits, att nämnden redan nu fattat beslut, som avse viss del av 1951, inom icke oväsentliga delar av mera betydelsefulla områden för priskontrollen, och att, med tanke på erfarenheterna från början av 1947, då en liknande situation förelåg, man inom nämnden ej hyser några mera allvarliga farhågor för att icke kunna bemästra den övergångsbelastning som till äventyrs kan vara att vänta. Med hänsyn till denna förklaring från priskontrollnämndens sida ha några särskilda övergångsbestämmelser till punkterna 3 och 4 ej ansetts behöva inflyta i direktiven. Av särskild vikt synes emellertid vara, att priskontrollnämnden beaktar de svårigheter som antagligen komma att uppstå vid bedömandet av frågor om kompensation i prishänseende för den tid som kan komma att förflyta mellan dagen för löneavtalens träffande och deras giltighet, vilken senare förmodas bli retroaktiv från nyåret 1951. Något särskilt uttalande härom i direktiven har icke ansetts böra förekomma. Punkterna 3 och 4 kvarstå alltså oförändrade.

6 och 7. Som förut påpekats ha punkten 6 i dess nuvarande lydelse och punkten 7 med hänsyn till deras sammanhang med löne- och inkomststabiliseringen under 1950 utgått. Då enighet emellertid synes råda mellan de olika intressenterna om att lönekostnader, som gå utöver vad som avtalsmässigt gäller för vederbörande branscher, icke skola få medräknas i de kalkyler och lönsamhetsberäkningar som komma att ligga till grund för bedömningen av prisfrågorna, ha bestämmelser härom intagits i en omformulerad punkt 6.

För handelsmarginalernas bedömande synas böra gälla de allmänna reglerna i punkterna 3 och 4.

Över promemorian ha, efter remiss, *yttranden* avgivits av kommerskollegium, statens jordbruksnämnd, statens priskontrollnämnd, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Kooperativa förbundet, Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handelskammare, landsorganisationen i Sverige och tjänstemännens centralorganisation.

Icke någon av remissinstanserna förordar att man i nuvarande läge helt avskaffar priskontrollen. I två särskilda uttalanden till ett av remissyttrandena hävdas emellertid, att prisregleringslagen borde bibehållas efter den 1 juli 1951 endast ur beredskapssynpunkt i händelse av avspärning eller liknande.

De i promemorian föreslagna riktlinjerna för den prisreglerande verksamheten ha tillstyrkts eller lämnats i huvudsak utan erinran av *kommerskollegium*, *statens jordbruksnämnd*, *statens priskontrollnämnd*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Kooperativa förbundet*, *landsorganisationen* och *tjänstemännens centralorganisation*.

Mot de föreslagna riktlinjerna ha å andra sidan invändningar i olika hänseenden framförts av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* samt *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Skåne*.

Av de yttranden, i vilka förslagen tillstyrkts eller lämnats i huvudsak utan erinran, torde här följande få återgivas.

Kommerskollegium har ansett det erforderligt att de riktlinjer, enligt vilka priskontrollen under rådande förhållanden skall utöva sin verksamhet, möjliggöra ett effektivt arbete på viktigare prisområden, med syfte framför allt att förhindra spekulativa prisrörelser. Då de nu föreslagna, i viss mån omarbetade riktlinjerna från år 1950 finge anses verka i dylik riktning, ville kollegium icke motsätta sig att desamma lades till grund för den prisreglerande verksamheten.

Statens jordbruksnämnd har understrukit vikten av att en av den prisreglerande verksamheten föranledd snedvridning av produktion och distribution effektivt förhindras. Nämnden finner det med hänsyn härtill angeläget att produktionen av priskontrollerade nödvändighetsartiklar icke hämmas av snäva tillverkningsmarginaler.

Statens priskontrollnämnd har uttalat, att rådande läge motiverar en skärpt ekonomisk beredskap, icke minst på prisområdet. Nämnden är dock medveten om att det icke är möjligt att genom prisreglering bemästra det inflatoriska trycket. Det är därför angeläget att prisregleringen kombineras med andra mera primärt inflationsbekämpande åtgärder på det allmänt ekonomiska området. Inför de utsikter som föreligga beträffande den ekonomiska utvecklingen har nämnden — som förutsatt att prisregleringslagens giltighet förlänges efter 1 juli 1951 — ansett, att någon uppmjukning av gällande riktlinjer för priskontrollen icke är möjlig. Det kan tvärtom enligt nämndens mening ifrågasättas, om icke en viss skärpning av direktiven kunde vara berättigad. Nämnden har dock stannat för att de nuvarande direktiven tills vidare kunna anses tillfyllest.

Nämnden har ansett det angeläget att punkten 6 i förslaget utformas så att någon tvekan icke kan uppkomma om att endast den kostnadsökning, som svarar mot skillnaden mellan den senast faktiskt utbetalda lönen och den för 1951 i kollektiv överenskommelse fixerade — eller mot genomsnittlig höjning för icke kollektivanslutna arbetstagare svarande — kan få godkännas som ökad lönekostnad.

Nämnden har vidare framhållit, att det med hänsyn till de speciella förhållanden som råda inom handeln kan bli nödvändigt att i viss utsträckning vidtaga justeringar av handelsmarginaler utan att avvakta resultaten av lönsamhetsundersökningar inom respektive branscher.

Mot priskontrollnämndens yttrande har *ledamoten Grundström*, med instämmande av *ledamoten Rydbeck* avgivit *reservation*, vari hemställts om skyndsam överarbetning av förslaget, särskilt avseende punkterna 3 och 4, innan detsamma lägges till grund för nämndens fortsatta verksamhet. I avvaktan härpå ha förordats sådana övergångsbestämmelser, att inträffade löneökningar automatiskt skulle få medföra en däremot svarande prishöjning.

Priskontrollnämndens råd har förklarat sig i stort sett instämma med de av nämnden anförda synpunkterna. *Särskilda yttranden* ha avgivits av tre rådsledamöter.

Ledamoten Lindberger har ansett, att rådet bort göra det uttalandet att fortsatt giltighet av prisregleringslagen efter den 1 juli 1951 kan vara påkallad som beredskapsåtgärd i händelse av avspärrning eller andra därmed jämförliga förhållanden. Så länge varutillgång och försörjning vore tillfredsställande, borde däremot prisutvecklingen så ostört som möjligt få bestämmas av kostnaderna å ena sidan och konkurrensen å den andra.

Ledamoten Throne-Holst har framhållit, att om man i nuvarande läge skall med framgång kunna motverka den inflatoriska utveckling som hotar, kan det endast ske om priskontrollen utbygges med en restriktiv penningpolitik, som hindrar uppkomsten av ett nytt köpkraftsoverskott. Herr Throne-Holst har vidare förklarat sig dela den allmänna meningen i herr Lindbergers yttrande.

Ledamoten fru Öhman har ansett, att direktiven borde i olika avseenden skärpas.

Sveriges lantbruksförbund har anfört, att kostnadsökningar på grund av lönehöjningar icke böra generellt få medföra en mot löneförhöjningen svarande prisstegring. Hänsyn måste nämligen tagas dels till den rationalisering som möjliggjort den före lönehöjningen uppkomna s. k. löneglidningen, dels ock till den rationalisering som kan motses under 1951. Detta hänsynstagande är så mycket mer påkallat som man vid fastställandet av priserna på jordbrukets produkter beaktat den rationalisering som normalt kan förväntas.

Kooperativa förbundet har understrukt, att den administrativa priskontrollens möjligheter i nuvarande läge äro tämligen begränsade, då det gäller att förhindra sekundära, spekulativt betonade prisstegringstendenser. Ansvar att förhindra dylika prisstegringar kan icke rimligen åläggas den statliga priskontrollen utan måste åvila de myndigheter, som ha att handlägga valuta- och penningpolitiken.

Landsorganisationen har uttalat, att förslaget i stort sett synes ge nämnden det erforderliga underlaget för dess verksamhet. Landsorganisationen framhåller, att det är påtagligt att priskontrollen under en tid, då genom ett flertal samverkande orsaker en viss prisstegring är oundviklig, har begränsade möjligheter att dämpa en sådan utveckling. Samtidigt får dock priskontrollen ökad betydelse, i det att den måste förhindra att prisrörelsen får en omfattning som icke är motiverad av kostnadsutvecklingen. Lands-

organisationen har understrukt, att någon automatisk priskompensation icke bör lämnas, vare sig i fråga om löner eller andra kostnader, utan att prövning av kostnadsfaktorerna i förhållande till vinstmarginalerna ständigt bör ske. Landsorganisationen förutsätter vidare, att priskontrollen särskilt med tanke på risken för monopolistiska prisbildningsföreteelser övervakar de områden, som tidigare frisläppts, och att prisregleringen återinföres, om det visar sig att frisläppandet utnyttjas för icke kostnadsbetingade prishöjningar.

Tjänstemännens centralorganisation har understrukt, att en aktiv priskontroll i nuvarande starkt försämrade internationella läge utgör en förutsättning för att den inflationistiska utvecklingen skall kunna begränsas. Det är angeläget att observera att de lönehöjningar, som träda i kraft vid årsskiftet 1950/51, icke nödvändigtvis behöva slå igenom på prisnivån med hela sin kraft, när hänsyn bör tagas till de senaste årens rationaliseringsprocess inom det svenska näringslivet. Organisationen har vidare framhållit angelägenheten av en restriktiv tolkning av begreppen »skäligen handelsvinst» och »produktions- eller anskaffningskostnad».

För de yttranden från näringsorganisationer, vilka yrkat på en omarbetning i väsentliga delar av förslaget till direktiv, torde följande sammanfattande redogörelse få lämnas.

Sveriges industriförbund har uttalat, att en fortsatt priskontroll i rådande läge icke torde kunna undgås, icke minst av psykologiska skäl. De direktiv, som komma att fastställas, böra endast få gälla under en begränsad tid. Frågan om priskontrollens fortsatta existens och utformning bör därefter ånyo upptagas till övervägande.

Förbundet har ansett en grundlig upprensning bland de nuvarande prisstoppbestämmelserna önskvärd. Prisstopp eller annan form av prisreglering bör numera i princip endast omfatta mera betydelsefulla områden, där tillika sådan knapphet råder att ett hävande av prisregleringen kan väntas medföra större prishöjningar än som fått lov att medgivas vid bibehållen priskontroll.

Förbundet förordar, att i vart fall under en övergångstid den hittills tillämpade proceduren i prisärenden förenklas därhän att i varje fall löneökningar automatiskt få medföra prishöjning, förutsatt endast att anmälan därom göres till priskontrollnämnden. Nämnden skulle därefter skyndsamt pröva huruvida höjningen kunde anses berättigad med hänsyn till gällande direktiv. Om så ej vore fallet, skulle prishöjningen få återtagas eller reduceras. Förbundet har vidare framhållit, att bibehållandet av den s. k. lönsamhetsprincipen, som på sätt och vis kunde försvaras under en tid då det i princip rådde lönestopp, icke längre torde kunna sakligt motiveras sedan lönestoppet brutits och förutsättningarna för prispolitiken därmed helt förändrats. I varje fall borde kravet på lönsamhetsberäkning slopas under en lämplig övergångstid så att handläggningen av prisärenden åtminstone under denna tid icke fördröjdes i alltför hög grad.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har ansett, att förslaget bör omarbetas, och därvid särskilt fäst uppmärksamheten på punkterna 3 och 4. I avvaktan på resultatet av en överarbetning av förslaget borde under de närmaste månaderna sådana övergångsbestämmelser tillämpas, som beredde näringslivet möjlighet att genom prishöjning täcka sig för på grund av lönehöjningar ofrånkomliga kostnadsstegringar.

Sveriges grossistförbund har uttalat, att den nya rörligheten på pris- och inkomstområdet borde få som konsekvens att de nuvarande rigorösa priskontrolldirektiven upphävdes och ersattes med helt nya bestämmelser, som dels medgävo en naturlig anpassning av priser och marginaler efter de ändrade betingelserna, dels begränsade priskontrollen till områden, där till följd av varuknapphet risk kunde antagas föreligga för spekulativa prisstegringar. Intill dess nya direktiv i enlighet med dessa synpunkter utarbetats, borde det remitterade förslaget provisoriskt tillämpas med den modifikationen att pris- och marginalhöjningar som kompensation för inträffade kostnadsökningar skulle få automatiskt genomföras utan hinder av eventuell lönsamhetsundersökning. Om nämnden icke kunde godtaga den anmälda pris- och marginalhöjningen, skulle nämnden äga att inom två veckor efter det anmälan inkommit besluta om lönsamhetsundersökning.

Sveriges köpmannaförbund har ansett det önskvärt att utarbetandet av de nya direktiven hade anförtrots en särskild kommitté med representanter för olika intressegrupper. Förbundet har i övrigt utvecklat i stort sett samma synpunkter som grossistförbundet.

Stockholms handelskammare har hävdad, att en genomgripande omarbetning av de föreslagna direktiven snarast möjligt måste äga rum i syfte att begränsa och anpassa priskontrollens uppgifter efter det ändrade läget och samtidigt mera fullständigt än hittills fixera gränserna för nämndens verksamhet. Det generellt verkande prisstoppet, baserat på 1942 års priser, borde upphävas och ersättas med en på mera speciella områden inriktad övervakande prisreglering syftande till att förebygga spekulativa prisökningar. Förutsättningarna för priskontrollen hade bland annat genom den nya lönepolitiken helt ändrats. En skyndsamt utredning under medverkan av representanter för näringslivet borde verkställas för att utarbeta nya riktlinjer för den begränsade priskontroll, som i det förändrade läget påkallades under en övergångsperiod i avvaktan på möjligheterna att avveckla priskontrollen. Innan en dylik utredning resulterat i ändrade riktlinjer, borde sådana prishöjningar automatiskt få vidtagas som motiveras av objektivt fastställbara kostnadsökningar.

Frågan om penningpolitikens utformning är, understryker handelskammaren, av grundläggande betydelse för en allmän stabiliseringspolitik i den nya inflationsperiod som synes förestå. Förutom en målmedveten penningpolitik fordras andra åtgärder, icke minst av finanspolitisk karaktär, som tillsammans bilda ett effektivt ekonomiskt program. Handelskammaren vill emellertid icke bestrida att med nuvarande brist på balans mellan tillgång och efterfrågan på varor en viss form av priskontroll erfordras i avvaktan på att balansen återställs genom mera generellt verkande åtgärder.

Handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare ha framfört liknande synpunkter.

Sedan det remitterade förslaget till direktiv blivit föremål för viss överarbetning inom handelsdepartementet, anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 12 januari 1951 statens priskontrollnämnd och övriga myndigheter med prisreglerande uppgifter att tills vidare intill utgången av juni 1951 vid utövandet av sin prisreglerande verksamhet iakttaga följande riktlinjer.

1. Målet för den prisreglerande verksamheten skall vara att, där så är möjligt, förhindra eller eljest i största möjliga utsträckning begränsa prisstegringar samt att främja prissänkningar. Inom ramen för denna allmänna målsättning böra de prisreglerande myndigheterna anpassa sina åtgärder så, att en av den prisreglerande verksamheten föranledd snedvridning av produktion och distribution i möjligaste mån motverkas och en ändamålsenlig inriktning i dessa hänseenden sålunda främjas.

2. Det allmänna prisstoppet avses skola bibehållas tills vidare med oförändrad prisstoppsdag. Där tillräcklig säkerhet föreligger beträffande visst varuslag, viss grupp av varor eller viss tjänst, att ett upphävande av prisregleringen icke kommer att medföra prisstegring, bör prisregleringen i fråga om varuslaget, varugruppen eller tjänsten upphävas. De prisreglerande myndigheterna böra vid bedömning härav taga vederbörlig hänsyn till det förhållandet, att en branschförening lovar verka för eller ett enstaka företag försäkrar att prishöjning icke skall äga rum.

3. Förutsättning för att prishöjning för visst varuslag eller viss tjänst skall kunna medgivas skall alltid vara, att det föreliggande priset enligt en av den prisreglerande myndigheten vederbörligen granskad kostnadskalkyl visas icke medföra täckning av produktions- eller anskaffningskostnaderna jämte skälig handelsvinst. Produktions- och anskaffningskostnaderna beräknas därvid med tillämpning av återanskaffningsprisprincipen.

4. Även om en dylik kostnadskalkyl i och för sig skulle motivera en prishöjning bör en sådan i allmänhet icke medgivas i annat fall, än att verkställd lönsamhetsberäkning giver vid handen, att verksamheten inom företaget eller branschen såsom helhet, om prishöjning icke genomföres, kommer att ge en avkastning, som med hänsyn till föreliggande förhållanden uppenbarligen måste betecknas som för låg. Är så icke fallet, bör dock prishöjning kunna medgivas, om kompenserande prissänkning genomföres på någon annan av företagets eller branschens produkter eller eljest särskilda omständigheter föreligga.

5. Vid bedömande av de under 3 och 4 angivna förutsättningarna skall till utgångspunkt tagas pris- och kostnadsläget hos rationellt arbetande företag inom vederbörande bransch. Härvid böra beaktas de skillnader i fråga om varusortiment och kvalitet m. m. som kunna föreligga.

6. I kalkyler och lönsamhetsberäkningar, som komma att läggas till grund för bedömningen av prisfrågorna, bör, såvitt angår kostnadsökningar, bero-

ende på löneförhöjningar, endast få medräknas sådan kostnadsökning som svarar mot skillnaden mellan senast faktiskt utbetald lön och lön som för 1951 eller däremot svarande tid antingen bestämts i kollektiv överenskommelse eller genomsnittligen utgår för arbetstagare, som icke omfattas av kollektivavtal.

7. I de fall, att för visst företag eller bransch övernormala vinster eller marginaler föreligga, böra de prisreglerande myndigheterna vidtaga åtgärder för att åstadkomma prissänkningar. Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas de fall, där anledning till antagande finnes, att prissättningen är monopolistiskt bestämd.

8. De prisreglerande myndigheterna skola upprätthålla fortlöpande god kontakt med näringslivet och dess organisationer.

Sedermåra har Stockholms handelskammare i en till Kungl. Maj:t ställd skrift — under åberopande bl. a. av synpunkter som anförts i vissa av näringsorganisationernas förut återgivna yttranden — hemställt om en förnyad utredning, under medverkan av företrädare för näringslivet, om priskontrollens uppgifter under nu rådande förhållanden och om formerna för dess utövning. Chefen för handelsdepartementet kommer senare i dag att anmäla denna fråga och ämnar då hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för överläggningar angående de fortsatta prisregleringsdirektiven.

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

I skrivelse den 3 februari 1951 har *statens priskontrollnämnd* — under erinran att giltighetstiden för prisregleringslagen utgår den 30 juni 1951 — hemställt att lagen skall givas fortsatt giltighet t. o. m. den 30 juni 1952. Vid gemensamt sammanträde med nämnden och dess råd i anledning av remissen av utkastet till direktiv för den prisreglerande verksamheten efter utgången av år 1950 hade förehafts även frågan om förlängning av lagens giltighetstid. Därvid hade uttalats, att de osäkra förhållanden, som f. n. rådde på de utrikespolitiska och ekonomiska områdena, syntes komma att bli tämligen långvariga och torde göra det ofrånkomligt att lagen bibehölles också under nästa budgetår. Vidare hade framhållits att det icke f. n. syntes föreligga anledning att vidtaga ändringar i lagbestämmelserna samt att statsmakterna ägde möjlighet att under lagens giltighetstid begränsa tillämpningen av föreskrifterna däri, i den mån så befunnes lämpligt.

Av priskontrollnämndens skrivelse framgår vidare, att nämnden nyligen beslutat att, med giltighetstid fr. o. m. den 29 januari 1951, undantaga ett antal förnödenheter och tjänster från prisstoppbestämmelserna. Detta innebure emellertid icke att nämnden komme att släppa övervakningen av prisutvecklingen på de områden som undantagits från prisreglering. I den

mån det skulle uppträda tendenser till prishöjningar utöver vad som kunde anses skäligt med hänsyn till kostnadsstegringar och andra förhållanden, komme nämnden att företaga förnyade prisingripanden på sådana områden. Så hade t. ex. redan skett beträffande vissa järnvaror.

Departementschefen. I finansplanen till årets statsverksproposition underströk jag att den ekonomiska politikens strävanden att, sedan den pågående anpassningen uppåt av priser och löner ägt rum, stabilisera penningvärdet på den nya nivån måste stödjas av en fortsatt priskontroll. Tidpunkten för priskontrollens definitiva avveckling måste med hänsyn härtill förskjutas längre fram i tiden än vad man tidigare hoppats på. Jag erinrade vidare om att de av Kungl. Maj:t i anslutning till stabiliseringspolitiken fastställda direktiven för priskontrollen upphörde att gälla med utgången av 1950 och att nya riktlinjer voro under övervägande och inom kort skulle komma att fastställas.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har Kungl. Maj:t genom beslut den 12 januari 1951 fastställt sådana nya riktlinjer att gälla tills vidare intill utgången av juni 1951, motsvarande prisregleringslagens återstående giltighetstid.

Då i enlighet med vad jag anfört behov av fortsatt priskontroll föreligger, torde giltighetstiden för prisregleringslagen böra förlängas ytterligare ett år. Någon ändring av innehållet i lagen ifrågasättes icke.

Med avseende å priskontrollens allmänna karaktär och uppgifter i rådande ekonomiska läge torde jag få erinra om uttalandena härutinnan i finansplanen. Jag har där framhållit att stora krav på smidighet komma att i det nya läget ställas på priskontrollen. Med den nya rörligheten i samhälls-ekonomi blir det priskontrollens främsta uppgift att förhindra att sekundära prisförskjutningar uppkomma sedan anpassningen till den nya prinsnivån genomförts och att se till att spekulativa moment i prisstrukturen ej ge anledning till självständiga prisrörelser. Priskontrollens uppgift blir sålunda att utöva kontroll över att initialkostnadsstegringarna icke fortplantas i prissystemet i större utsträckning än vad som är ofrånkomligt och icke med mera än sitt absoluta belopp. Priskontrollens verksamhet får därmed i viss mån en karaktär påminnande om den under de första krigsårens kostnadsökningsperiod. Detta får dock icke innebära att priskontrollen skulle frångå hittills tillämpade allmänna grunder för sin verksamhet utan den bör på vanligt sätt söka begränsa prishöjningar till ett minimum och, där möjligheter därtill föreligga, främja prissänkningar. Det nyss sagda bör heller icke utesluta en fortsatt avveckling av priskontrollen på områden där några risker för prishöjningar uppenbarligen icke föreligga.

Såsom av priskontrollnämndens skrivelse framgår har nämnden med tillämpning av den sist angivna principen nyligen avvecklat prisregleringen för ett antal förnödenheter och tjänster. Emellertid har nämnden för avsikt att, i överensstämmelse med vad som förutsatts i ett av remissyttrandena över utkastet till de nya direktiven för priskontrollen, fortfarande övervaka

prisutvecklingen på frisläppta områden och vid behov åter ingripa med prisreglerande åtgärder.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över inom finansdepartementet upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*, av den lydelse *Bilaga*¹ vid detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Otto Winther.

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utslutits.

U t k a s t

till

riktlinjer för den prisreglerande verksamheten efter utgången av 1950.

(Av Kungl. Maj:t genom beslut den
31 mars 1950 fastställda direktiv
för 1950.)

(Utkastet.)

1. Målet för den prisreglerande verksamheten skall — i anslutning till de mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer träffade överenskommelserna om lönestabilisering och till de allmänna strävandena att nå inkomststabilisering — vara att i största möjliga utsträckning förhindra prisstegringar och främja prissänkningar. Inom ramen för denna allmänna målsättning böra de prisreglerande myndigheterna anpassa sina åtgärder så, att en av den prisreglerande verksamheten föranledd snedvridning av produktion och distribution i möjligaste mån motverkas och en ändamålsenlig inriktning i dessa hänseenden sålunda främjas.

2. Det allmänna prisstoppet avses skola bibehållas under år 1950 med oförändrad allmän prisstoppdag. Där tillräcklig säkerhet föreligger beträffande visst varuslag eller viss grupp av varor, att ett upphävande av prisregleringen icke kommer att medföra prisstegring, bör prisregleringen i fråga om varuslaget eller varugruppen upphävas. Priskontrollnämnden bör vid bedömning härav taga vederbörlig hänsyn till det förhållandet, att en branschförening lovar verka för eller ett enstaka företag försäkras att prishöjning icke skall äga rum.

1. Målet för den prisreglerande verksamheten skall vara att, där så är möjligt, förhindra eller eljest i största möjliga utsträckning begränsa prisstegringar samt att främja prissänkningar. Inom ramen för denna allmänna målsättning böra de prisreglerande myndigheterna anpassa sina åtgärder så, att en av den prisreglerande verksamheten föranledd snedvridning av produktion och distribution i möjligaste mån motverkas och en ändamålsenlig inriktning i dessa hänseenden sålunda främjas.

2. Det allmänna prisstoppet avses skola bibehållas tills vidare under tiden för prisregleringslagens giltighet med oförändrad prisstoppdag. Där tillräcklig säkerhet föreligger beträffande visst varuslag eller viss grupp av varor, att ett upphävande av prisregleringen icke kommer att medföra prisstegring, bör prisregleringen i fråga om varuslaget eller varugruppen upphävas. De prisreglerande myndigheterna böra vid bedömning härav taga vederbörlig hänsyn till det förhållandet, att en branschförening lovar verka för eller ett enstaka företag försäkras att prishöjning icke skall äga rum.

(Av Kungl. Maj:t genom beslut den
31 mars 1950 fastställda direktiv
för 1950.)

(Utkastet.)

3. Förutsättning för att prishöjning för visst varuslag skall kunna medgivas skall alltid vara, att det föreliggande priset på varan enligt en av den prisreglerande myndigheten vederbörligen granskad kostnadskalkyl visas icke medföra täckning av produktions- eller anskaffningskostnaderna jämte skälig handelsvinst. Produktions- och anskaffningskostnaderna beräknas därvid med tillämpning av återanskaffningsprisprincipen.

4. Även om en dylik kostnadskalkyl i och för sig skulle motivera en prishöjning, bör en sådan i allmänhet icke medgivas i annat fall, än att verkställd lönsamhetsberäkning giver vid handen, att verksamheten inom företaget eller branschen såsom helhet, om prishöjning icke genomföres, kommer att ge en avkastning, som med hänsyn till föreliggande förhållanden uppenbarligen måste betecknas som för låg. Är så icke fallet, bör dock prishöjning kunna medgivas, om kompensering prissänkning genomföres på någon annan av företagets eller branschens produkter eller eljest särskilda omständigheter föreligga.

5. Vid bedömning av de under 3 och 4 angivna förutsättningarna skall till utgångspunkt tagas pris- och kostnadsläget hos rationellt arbetande företag inom vederbörande bransch. Härvid böra beaktas de skillnader i fråga om varusortiment och kvalitet m. m. som kunna föreligga.

6. Kostnadsökningar, som bero på lönehöjningar, böra, så länge lönestabiliseringen upprätthålles, i princip icke få åberopas som skäl för prishöjning. Detta skall dock icke gälla sådant lönetillägg, som direkt eller indirekt kan komma att utgå till följd av att levnadskostnaderna enligt 1935 års indexserie uppgå till 169.

6. Kostnadsökningar beroende på löneförhöjningar böra icke få medräknas i de kalkyler och lönsamhetsberäkningar, som komma att läggas till grund för bedömningen av prisfrågorna, i annan mån än att de stå i samband med en för 1951 gjord lönejustering och antingen äro fixerade i en kollektiv överenskommelse eller svara mot en genomsnittlig höjning för befattningshavare, som ej omfattas av kollektivavtal.

7. En mindre betydande prishöjning i produktionsledet bör icke i och för sig få medföra höjning av föreliggande handelsmarginaler i kronor och öre räknade. Skulle en betydande höjning inträda i samband med en omsättningsminskning och de efter prishöjningen uppkommande marginalerna i kronor och öre räknade måste anses särskilt låga, kan marginalökning i viss utsträckning medgivas.

*(Av Kungl. Maj:t genom beslut den
31 mars 1950 fastställda direktiv
för 1950.)*

(Utkastet.)

8. (7) I de fall, att för visst företag eller bransch övernormala vinster eller marginaler föreligga, böra de prisreglerande myndigheterna vidtaga åtgärder för att åstadkomma prissänkningar. Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas de fall, där anledning till antagande finnes, att prissättningen är monopolistiskt bestämd.

9. (8) De prisreglerande myndigheterna skola upprätthålla fortlöpande god kontakt med näringslivet och dess organisationer.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 mars 1951.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 6 mars 1951 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 februari 1951, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över uppriktat förslag till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av expeditionschefen F. G. H. Öhman.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, lagrådets den 8 mars 1951 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 23 februari 1951 remitterade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)*.

Föredragande departementschefen hemställer att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Hans Wenker.